

Małgorzata Rozenbajgier

Międzypokoleniowa transmisja wartości w percepcji studentów

DOI 10.24917/24500232.142.6

Słowa kluczowe: transmisja wartości, proces uczenia się, rodzice, dzieci

Keywords: transmission of values, learning, parents, children

INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF VALUES IN STUDENTS' PERCEPTION

Abstract:

Upbringing is a process during which values and norms of conduct are transferred within a family. In spite of many changes taking place within the family itself and its surrounding environment, the family preserves these values and adjusts them to contemporary times. Its impact is particularly essential due to the affectional bond linking adults and children and their susceptibility to diverse influences. The article will present results from research on the subject.

Międzypokoleniowa transmisja wartości

Międzypokoleniowa transmisja wartości jest procesem, który zawiera ciągłość pokoleniową w ujęciu pokolenia historycznego w odniesieniu i w korelacji z systemem akceptowanych i przekazywanych wartości, postaw oraz zachowań (czyli wskazuje na podobieństwo między rodzicami a dziećmi). Występująca zależność odzwierciedla ciąg wpływów i zależności związanych z przekazywaniem wzorów kulturowych, etycznych i społecznych bliskich pokoleniu rodziców i dziadków oraz innych członków rodziny. „Tworzona koalicja opiera się na metodzie modelowania, na internalizacji wartości wzorów oraz wpływów intencjonalnych i spontanicznych. Proces ten polega na przekazywaniu wartości ważnych dla rodziców poprzez specyficzny kontakt ze swoimi dziećmi. Wartości istnieją tylko w szczególnych warunkach [...] w obrębie złożonego układu, który nazwiemy «sytuacją aksjologiczną», której ośrodkiem, a zarazem czynnikiem decydującym o jej powstaniu jest człowiek, [...] obdarzony

świadomością i wolnością, zdolny do autorefleksji i twórczości” (Elżanowska 2012; Brzozowski 2007, s. 46–87; Nowak 2001, s. 9–12; Wróblewska 2000, s. 45–47; Pietrzak 2007, s. 37–42; Trojnieł 2006, s. 18–20).

Tworzenie się systemu wartości przebiega na bazie wewnętrznych doświadczeń i odczuć osoby oraz w kontaktach z ludźmi (Maslow 1971; Chałas 2006, s. 45–89), czyli w myśl systemowego rozumienia rodziny, odbywa się w relacji i interakcji. Dzięki procesowi uczenia się obserwacyjnego dziecko nabywa nowe formy zachowania poprzez obserwację modelu (w tym wypadku rodzica), ale bez naśladowania jego reakcji w sposób jawny i mimo tego, że zachowania te często nie posiadają żadnej wartości instrumentalnej dla dziecka (Bandura 1992; Kowalewska 2001, s. 398–400; Magda 2000, s. 11–14). Jest to możliwe dzięki procesowi tzw. *abstrakt modeling* (modelowanie abstrakcyjne), który jest ważną częścią uczenia się obserwacyjnego, a dzięki któremu obserwator uczy się nie tylko obserwowanych u modelu zachowań, ale leżących u jego podstaw systemów wartości, sposobów rozwiązywania problemów, standardów samooceny (Bandura 1992; Ostrowska 2007, s. 18–26; Żywczoł 2006, s. 70–84; Wójcik 2006, s. 25).

Z czasem dziecko zaczyna realizować ukazywane wartości nie pod wpływem przymusu, ale świadomego wyboru i dzięki temu może samodzielnie kierować swoim postępowaniem, ponosząc za nie odpowiedzialność.

Zdaniem E. Elżanowskiej (2012, s. 97–114) „system wartości człowieka służy mu do opisu i oceny świata, a wyraża się to w tym, że zjawiska, fakty, obiekty są przez niego uważane za szczególnie ważne. Wartości mają wpływ na kierunek i sposób zachowania w różnych sytuacjach życiowych, są więc regulatorem świadomego i celowego działania. Jednak samo uznanie wartości za ważne nie ma bezpośredniego wpływu regulacyjnego na zachowanie człowieka, dopóki nie uzyska wysokiego statusu w hierarchii tych wartości (Reykowski 1977, s. 762–825; Róg 2004, s. 11–18; Wagner 2005, s. 36–79; Jasioneł 2006, s. 27–69) i jeśli nie zostanie odpowiednio opracowane poznawczo. To opracowanie poznawcze (Tomaszewski 1984, s. 84–98) polega na nadaniu wartości treści subiektywnej w oparciu o posiadane przez człowieka doświadczenie. Treści nadawane wartościom są efektem oddziaływań wychowawczych (Taraszewski 1985, s. 363–375; Blanco 2003, s. 41–58; Olbrycht 2002, s. 52–73). Początkowo dziecko przyjmuje wartości i treści, które się z nimi kryją, w postaci, w jakiej są przekazywane od osób znaczących. Taki pierwotny, zewnętrzny system wartości dzięki oddziaływaniom wychowawczym rodziców zostaje stopniowo uwewnętrzniony, a w konsekwencji uznany za własny i realizowany w życiu”.

Wartości rodziców wywierają wpływ na zachowanie się dziecka, niezależnie od jego wieku, poprzez fakt, że rodzina stanowi dla niego grupę odniesienia (Bulla 1987, s. 76–97; Łopatkowa 2006, s. 46–71) i w ten sposób wyznacza m.in. perspektywę poznawczą i hierarchię wartości dziecka (Ziółkowska 1981, s. 46–87; Talarczyk 2004, s. 8–10; Róg, Orzechowska 2004, s. 11–18). Rodzice w procesie socjalizacji dziecka przekazują mu wiedzę o świecie oraz gotowe schematy ujmowania rzeczywistości. Przez zamierzone i niezamierzone oddziaływania wychowawcze, słowne deklaracje

i konkretne zachowania dostarczają wzorców postępowania i ukierunkowują moralnie (Bulla 1987, s. 76–97; Chrobak 2001, s. 15; Denek 2000, s. 4–13; Noga 2004, s. 11–12). Dziecko za pośrednictwem procesu identyfikacji, naśladownictwa, modelowania, internalizację, asymiluje wartości oraz ich systemy, tworząc stopniowo własną hierarchię wartości (Ziemska 1977, s. 58–74; Tysza 1986, s. 254–298; Ostrowska 2004, s. 5–7; Łobocki 2002, s. 89–134; Rembowski 1979, s. 79–92, Elżanowska 2012, s. 100; Klimek 2001, nr 4, s. 5–8).

W rodzinie dokonuje się proces socjalizacji, poznawania ról społecznych oraz kształtuje się umiejętność życia w społeczeństwie.

Badania własne

Celem podjętych badań było poznanie wartości przekazywanych przez rodziców dzieciom ze środowiska miejskiego i wiejskiego w retrospektywnym ujęciu studentów. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. Do badań opracowano autorski kwestionariusz ankiety, w którym zawarto pytania otwarte i zamknięte. Badani mieli możliwość udzielania wielokrotnej wypowiedzi. Kwestionariusz ankiety przygotowano w oparciu o klasyfikację wartości opracowaną przez R. Jedlińskiego i M. Rokeacha (Łobocki 2004, s. 99–102).

W badaniach uczestniczyło 235 studentów (w tym 114 pochodzących ze środowiska miejskiego oraz 121 pochodzących ze środowiska wiejskiego). Badania przeprowadzono na terenie Małopolski w 2017 roku.

Wyniki badań

W poniższych zestawieniach tabelarycznych oraz graficznie przedstawiono uzyskane wyniki badań.

Tabela 1. Wartości religijne przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Wiara w Boga	102	89,5	105	86,8	207	88,1
Wiedza o Bogu	68	59,6	60	49,6	128	54,5
Wiara w zbawienie	53	46,5	56	46,3	109	46,4
Umiejętność przebaczenia	69	60,5	82	67,8	151	64,2
Wiara w życie wieczne	48	42,1	43	35,5	91	38,7
Miłość Boga	64	56,1	70	57,8	134	57,0
Rodzice nie przekazywali takich wartości	6	5,3	3	2,5	9	3,8

Źródło: badania własne

Wielu rodziców przekazuje wartości religijne swoim dzieciom. W grupie studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące takich wartości jak: wiara w Boga (89,5%), umiejętność przebaczenia (60,5%), wiedza o Bogu (59,6%) oraz miłość Boga (56,1%).

Rodzice studentów pochodzących ze wsi również przekazywali wartości religijne a wśród nich najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące takich wartości jak: wiara w Boga (86,8%), umiejętność przebaczenia (67,8%), wiedza o Bogu (49,6%), miłość Boga (57,8%), wiara w zbawienie (46,3%).

Zauważyć można, że wystąpiły niewielkie różnice w wynikach badań obu grup studentów. Różnice te dotyczą wiedzy o Bogu, umiejętności przebaczenia oraz wiary w życie wieczne.

Dla ogółu badanych najważniejsze i najczęściej wybierane wartości religijne dotyczyły wiary w Boga (88,1%) oraz umiejętność przebaczenia (64,2%).

Ten model przekazywanych wartości jest związany z kulturą i tradycją polskich rodzin, z których większość to rodziny katolickie. Dla tych rodzin wartości religijne są bardzo ważne i niezbędne w życiu.

Tabela 2. Wartości uniwersalne przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Dobro	102	89,5	102	84,3	204	86,8
Prawda	95	83,3	98	81,0	193	82,1
Wzajemna pomoc	98	86,0	107	88,4	205	87,2
Wrażliwość na potrzeby innych	87	76,3	81	66,9	168	71,4
Bliskie koleżeństwo	38	33,3	34	28,1	72	30,6
Odwaga	53	46,5	45	37,2	98	41,7
Wytrwałość	68	59,6	66	54,5	134	57,0
Posłuszeństwo	65	57,0	63	52,1	128	54,5
Grzeczność	83	72,8	80	66,1	163	69,4
Samokontrolę	50	43,9	30	24,8	80	34,0
Niezależność	54	47,4	44	36,4	98	41,7
Pokój	51	44,7	38	31,4	89	37,9
Szacunek	5	4,4	2	1,7	7	3,0

Źródło: Badania własne

Z grupy studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek wśród wartości uniwersalnych uzyskały wypowiedzi dotyczące: dobra (89,5%), wzajemnej pomocy

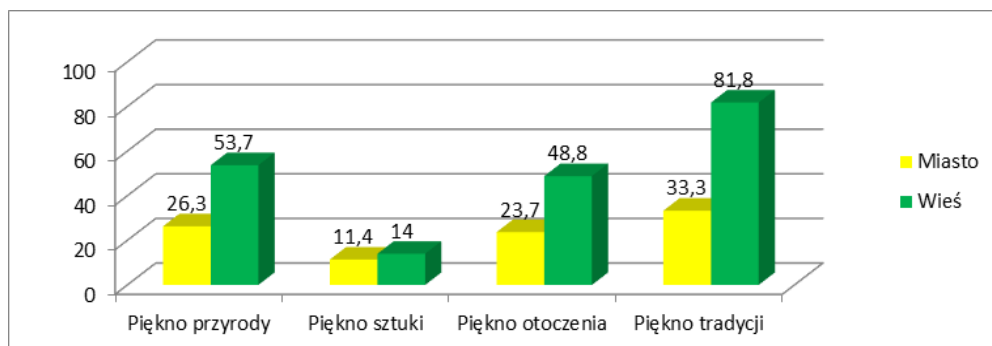
(86,%), prawdy (83,3%), wrażliwości na potrzeby innych (76,3%), grzeczności (72,8%), wytrwałości (59,6%), posłuszeństwa (57%).

Z kolei studenci ze wsi najczęściej wskazywali takie wartości, jak: wzajemna pomoc (88,4%), dobro (84,3%), prawda (81%), wrażliwość na potrzeby innych (66,9%), grzeczność (66,1%), wytrwałość (54,5%) i posłuszeństwo (52,1%).

Między wynikami badań obu grup wystąpiły niewielkie różnice (tabela 2).

W grupie ogółu badanych najczęściej wybierane wartości uniwersalne to: wzajemna pomoc (87,2%), dobro (86,8%) oraz prawda (82,1%).

Rodzice przekazując te wartości dzieciom chcieli je dobrze przygotować do podejmowania i pełnienia ról społecznych. Posiadanie wielu pozytywnych cech ułatwi im nawiązywanie relacji i wywiązywanie się z powierzonych obowiązków.

Wykres 1. Wartości estetyczne przekazywane przez rodziców (badani z miasta N = 114, badani ze wsi N = 121)

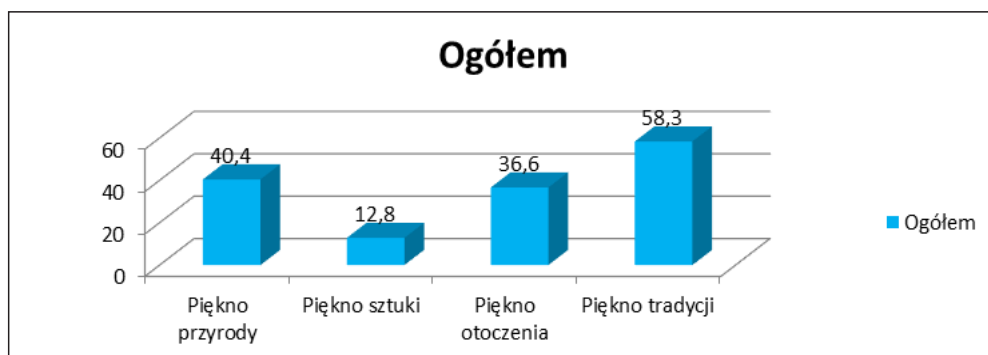
Na wykresie 1 oraz 2 przedstawiono wyniki badań dotyczące wartości estetycznych. Najwyższy odsetek wśród wypowiedzi badanych z miasta dotyczy: piękna tradycji (33,3%), piękna przyrody (26,3%), piękna otoczenia (23,7%).

Wśród badanych ze środowiska wiejskiego najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi: piękno tradycji (81,8%), piękno przyrody (53,7%), piękno otoczenia (48,8%) .

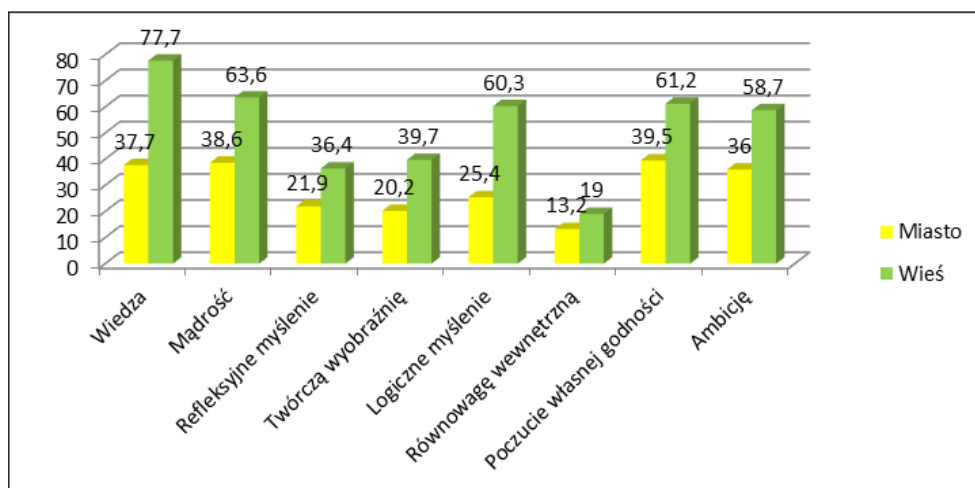
Znaczne różnice w wynikach badań dotyczą: piękna tradycji, piękna przyrody oraz piękna otoczenia (wykres 1).

Najczęściej wybierane wartości estetyczne w grupie ogółu badanych to piękno tradycji (53,3 %) oraz piękno przyrody (40,4%).

Wartości estetyczne wzbogacają wszechstronny rozwój dziecka, dlatego też rodzice przekazywali je dzieciom. Wiążą się one z poprawą jakości życia w obszarze kultury dnia codziennego i rosnących aspiracji oraz oczekiwań jak również godniejszego i piękniejszego życia.

Wykres 2. Wartości estetyczne przekazywane przez rodziców w opinii ogółu badanych (ogółem N = 235)

Wykres 3. Wartości poznawcze przekazywane przez rodziców (badani z miasta N = 114, badani ze wsi N = 121)

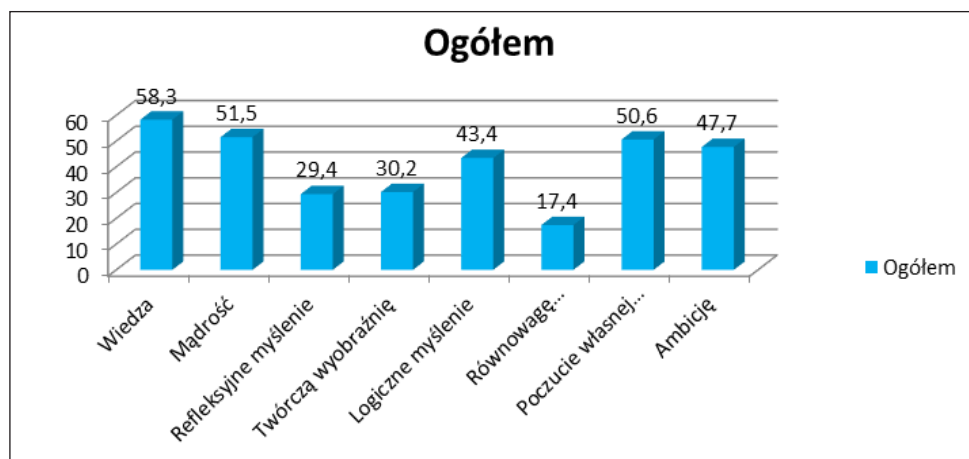
Wyniki badań zaprezentowane na wykresie 3 oraz 4 przedstawiają dane dotyczące wartości poznawczych. W grupie badanych z miasta najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: poczucia własnej godności (39,5%), mądrości (38,6%), wiedzy (37,7%), ambicji (36%).

Wśród studentów ze wsi najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: wiedzy (77,7%), mądrości (63,6%), logicznego myślenia (61,2%), logicznego myślenia (60,3%), ambicji (58,7%).

Między wynikami badań obu grup wystąpiły znaczne różnice (wykres 3).

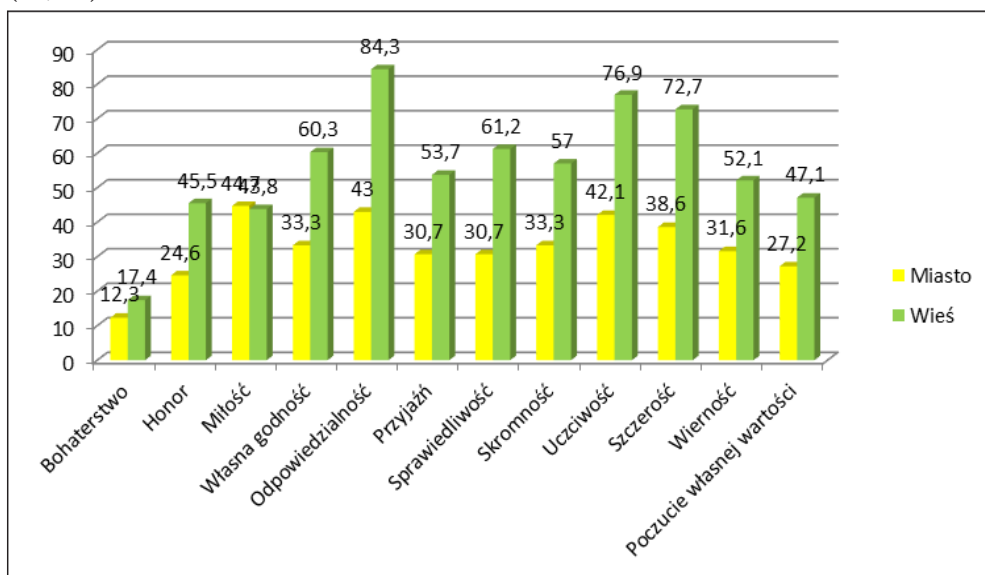
Dla ogółu badanych istotnymi i najczęściej wybieranymi wartościami poznawczymi była: wiedza (58,3%), mądrość (51,5%) oraz poczucie własnej wartości (50,6%).

Wartości poznawcze były zdecydowanie częściej wybierane przez badanych ze wsi, co sugeruje, że dla tej grupy badanych wartości te są cenione i ważne w życiu. Może to obrazować wzrost aspiracji edukacyjnych mieszkańców wsi.

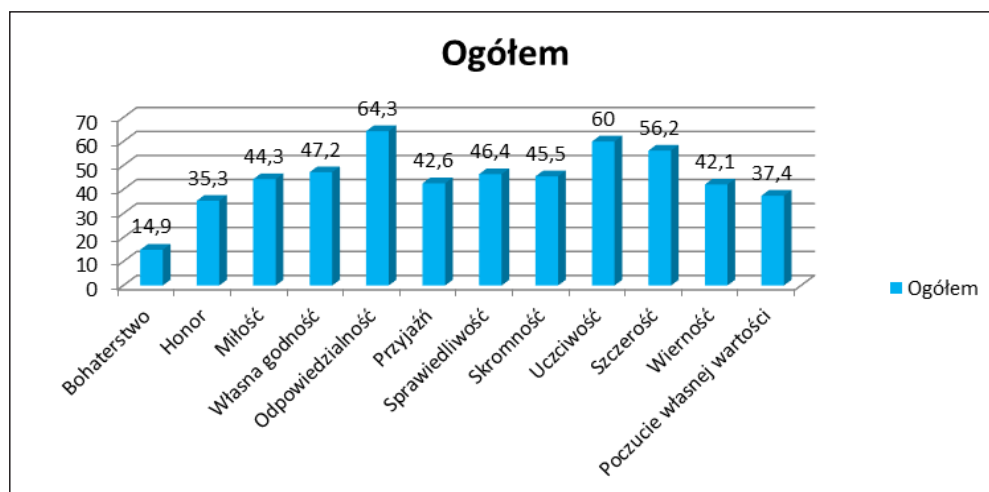

Wykres 4. Wartości poznawcze przekazywane przez rodziców w opinii ogółu badanych (ogółem N = 235)

Wyniki badań zamieszczone na wykresie 5 oraz 6 ilustrują dane dotyczące wartości moralnych. Najwyższy odsetek wśród wypowiedzi badanych z miasta dotyczy: miłość (44,7%), odpowiedzialność (43%), uczciwość (42,1%), szczerść (38,6%), skromność (33,3%).

Wykres 5. Wartości moralne przekazywane przez rodziców (badani z miasta N = 114, badani ze wsi N = 121)

Wykres 6. Wartości moralne przekazywane przez rodziców w opinii ogółu badanych (ogółem N = 235)

Najczęściej wybieranymi wartościami moralnymi w grupie ogółu badanych była: odpowiedzialność (64,3%), uczciwość (60%) oraz szczerłość (56,2%).

Wartości moralne były bardzo często przekazywane przez rodziców. Zdecydowanie częściej przekazywano je w środowisku wiejskim. W tym środowisku wartości te są szczególnie ważne, co potwierdzają wyniki badań. Wartości moralne są cechami cenionymi i pożądanymi w rozmaitych grupach społecznych i zawodowych a także w rodzinach, dlatego też rodzice przekazywali je dzieciom.

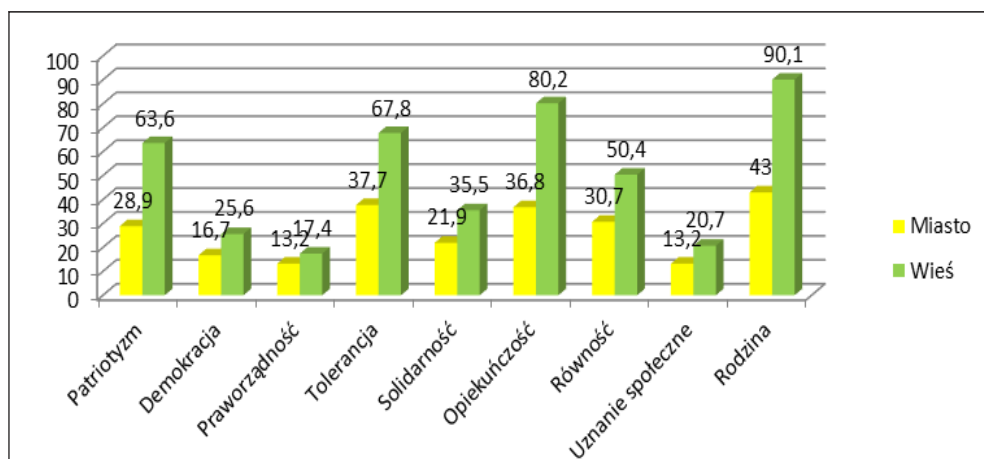
Przedstawione wyniki badań na wykresie 7 oraz 8 przedstawiają dane dotyczące wartości społecznych. W grupie badanych z miasta najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: rodziny (43%), tolerancji (37,7%), opiekuńczości (36,8%), równości (30,7%), patriotyzmu (28,9%).

W grupie studentów ze wsi najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: rodziny (90,1%), opiekuńczości (80,2%), tolerancji (67,8%), patriotyzmu (63,6%), równości (50,4%).

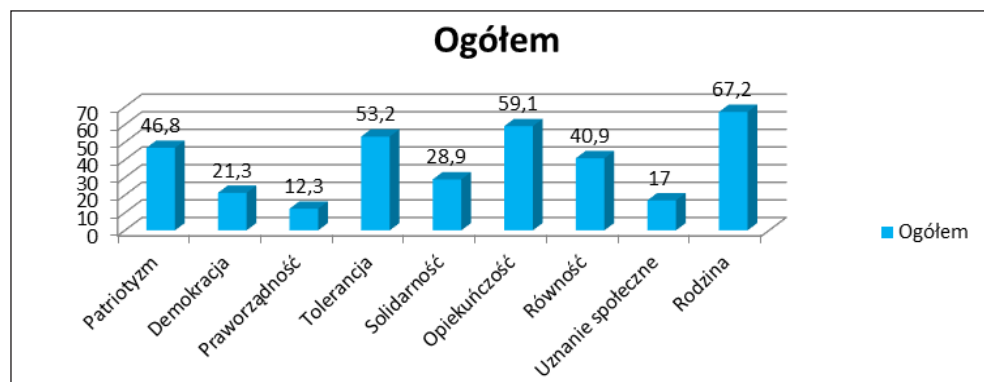
Wartościami społecznymi najczęściej wybieranymi przez studentów była rodzina (67,2%), opieka (59,1%) oraz tolerancja (53,2%).

Wartości społeczne takie jak rodzina, opiekuńczość, tolerancja, patriotyzm oraz równość i solidarność to cechy niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa. Badani cenią te wartości, które mogą służyć innym, w tym społeczeństwu i krajowi.

Między wynikami badań obu grup wystąpiły znaczne różnice (wykres 7).

Wykres 7. Wartości społeczne przekazywane przez rodziców (badani z miasta N = 114, badani ze wsi N = 121)

Wykres 8. Wartości społeczne przekazywane przez rodziców w opinii ogółu badanych (ogółem N = 235)

Tabela 3. Wartości witalne przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%		
	Wiedza o zdrowiu	66	57,9	68	56,2	134
Siłę	36	31,6	40	33,1	76	32,3
Dbłość o własne zdrowie	95	83,3	94	77,7	189	80,4
Dbłość o czystość	96	84,2	104	86,0	200	85,1

Źródło: badania własne

Z grupy studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek wśród wartości witalnych uzyskały wypowiedzi dotyczące: dbałości o czystość (84,2%), dbałości o własne zdrowie (83,3%), wiedzy o zdrowiu (57,9%).

Najwyższy odsetek wśród wartości witalnych uzyskały wypowiedzi studentów ze wsi dotyczące: dbałości o czystość (86,%), dbałości o zdrowie (77,7%), wiedzy o zdrowiu (56,2%).

Między wynikami badań obu grup wystąpiły niewielkie różnice (tabela 3).

Wartości te są obecnie bardzo popularne wśród wielu młodych i starszych osób. Wielu z nich aktywnie uprawia sport, korzysta z siłowni lub chodzi na basen. Popularność tych wartości potwierdzają uzyskane wyniki badań. Wartości te wpisują się również w wiele programów profilaktycznych i prozdrowotnych.

Tabela 4. Wartości pragmatyczne przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Zaradność	85	74,6	90	74,4	175	74,5
Spryt	53	46,5	41	33,9	94	40,0
Talent	35	30,7	37	30,6	72	30,6
Gotowość pracy	79	69,3	83	68,6	162	68,9
Obowiązkowość	101	88,6	99	81,8	200	85,1

Źródło: Badania własne

Wśród studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek wśród wartości pragmatycznych uzyskały wypowiedzi: obowiązkowość (88,6%), zaradność (74,6%), gotowość pracy (69,3%).

W grupie studentów ze wsi najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: obowiązkowości (81,8%), zaradności (74,4%), gotowości pracy (68 %). Wynikami badań obu grup nie wykazują znaczących różnic (tabela 4).

Wartości pragmatyczne najczęściej wybierane przez ogół badanych dotyczyły obowiązkowości (85,1%), zaradności (74,5%) oraz gotowości podjęcia pracy (68,9%).

Rodzice starają się uczyć swoje dzieci radzenia sobie w różnych czasach trudnych sytuacjach życiowych, dlatego wartości takie jak: zaradność, spryt, gotowość pracy jak również obowiązkowość są szczególnie cenne dla młodego człowieka. Wartości te wyrażają również promowanie postaw aktywnych, kreatywnych oraz świadomość potrzeby samodzielności i odpowiedzialności za swój los i własny rozwój.

Tabela 5. Wartości prestiżowe przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzą- cy ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Dążenie do sławy	3	2,6	5	4,1	8	3,4
Dążenie do kariery	38	33,3	40	33,1	78	33,2
Dążenie do władzy	1	0,9	4	3,3	5	2,1
Dążenie do posiadania majątku	13	11,4	19	15,7	32	13,6
Dążenie do posiadania pieniędzy	33	28,9	33	27,3	66	28,1
Dostatnie życie	65	57,0	54	44,6	119	50,6
Dążenie do wiedzy	2	1,8	5	4,1	7	3,0
Nie przekazywano tych wartości	1	0,9	11	9,1	12	5,1

Źródło: Badania własne

W grupie badanych z miasta najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: dostatnie życie (57%), dążenie do kariery (33,3%), dążenie do posiadania pieniędzy (28,9%).

Badania sugerują, że u 0,9% przypadków nie przekazywano takich wartości.

Najwyższy odsetek wśród wartości prestiżowych uzyskały wypowiedzi studentów ze wsi dotyczące: dostatnie życie (44,6%), dążenie do kariery (33,1%), dążenie do posiadania pieniędzy (27,3%). W tej grupie badanych u 9,1% przypadków rodzice nie przekazywali takich wartości.

Między większością wyników badań obu grup wystąpiły niewielkie różnice. Za uważać jednak można istotną różnicę dotyczącą wypowiedzi: dostatnie życie gdzie wyższy odsetek uzyskali studenci z miasta (57%), (tabela 5).

Z wartości prestiżowych w grupie ogółu badanych najczęściej wybierane było dostatnie życie (50,6%).

Dla wielu młodych ludzi awans społeczny i kariera są cennymi wartościami, które czasami dominują nad wartościami rodzinnymi. Młodzi ludzie chcieliby mieć dostatnie życie i realizować się w pracy zawodowej uzyskując kolejne stopnie awansu zawodowego co prowadzi do kariery zawodowej.

Wśród studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek wśród wartości hedonistycznych uzyskały wypowiedzi: szczęścia (80,7%), radości (77,2%), zadowolenia (57%), zabawy (44,7%).

W grupie studentów ze wsi najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: szczęścia (83,5%), radości (75,2%), zadowolenia (57,9%), zabawy (54,5%).

Między większością wyników badań obu grup wystąpiły niewielkie różnice. Za uważać jednak można większą różnicę dotyczącą wypowiedzi: zabawa gdzie wyższy odsetek uzyskali studenci ze wsi (54,5%), (tabela 6).

Tabela 6. Wartości hedonistyczne przekazywane przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Radość	88	77,2	91	75,2	179	76,2
Zadowolenie	65	57,0	70	57,9	135	57,4
Zabawa	51	44,7	66	54,5	117	49,8
Szczęście	92	80,7	101	83,5	193	82,1
Przyjemność	50	43,9	56	46,3	106	45,1

Źródło: Badania własne

Cenione wartości hedonistyczne i najczęściej wybierane przez grupę ogółu badanych dotyczyły szczęścia (82,1%), radości (76,2%) oraz zadowolenia (57,4%).

Wartości hedonistyczne są często promowane w szeroko rozumianych mediach. Dlatego też rodzice przekazując te wartości chcieliby, by ich dzieci doświadczwały szczęścia, radości i zadowolenia. Wartości te dodają energii każdemu człowiekowi, pozwalają popatrzyć z nadzieją w przyszłość i lepiej sobie radzić z codziennością.

W grupie badanych z miasta wartości są przekazywane poprzez: rozmowę (91,2%), przekazywanie informacji (58,8%), własny przykład i podawanie innych przykładów (51,8%).

Najwyższy odsetek wśród sposobów przekazywania wartości uzyskały wypowiedzi studentów ze wsi dotyczące przekazywania wartości poprzez: rozmowę (91,7%), przekazywanie informacji (64,5%), własny przykład i podawanie innych przykładów (57%).

Wynikami badań obu grup nie wykazują znaczących różnic (tabela 7).

Najczęściej wybieranymi sposobami przekazywania wartości w grupie ogółu badanych była rozmowa (91,5%) oraz przykład rodzica i przekazywanie innych przykładów (54,5%).

Rodzice w różny sposób przekazywali wartości swoim dzieciom, najczęściej była to rozmowa ale też własny przykład. Wspólna rozmowa i przekazywanie wzorców postępowania jest szczególnie ważne w procesie wychowania. Dziecko poprzez obserwację rodzica modeluje jego postępowanie a wspólne rozmowy i spędzony czas zbliżają rodziców i dzieci. Będzie to owocować w przyszłości poprzez podobne zachowanie dorastających dzieci, które w swoich rodzinach będą postępować podobnie.

Wśród studentów pochodzących z miasta najwyższy odsetek wśród okoliczności przekazywania wartości uzyskały wypowiedzi: w trakcie wspólnych rozmów (70,2%), przy wykonywaniu obowiązków domowych (50,9%), w czasie spotkań rodzinnych (48,2%), w trakcie spędzania czasu wolnego (47,4%), w czasie świąt (44,7%).

W grupie studentów ze wsi najwyższy odsetek uzyskały wypowiedzi dotyczące: wspólnych rozmów (66,9%), w czasie świąt (53,7%), przy wykonywaniu obowiązków domowych (49,6%), przy każdej okazji (48,8%), w czasie spotkań rodzinnych (46,3%).

Wyniki badań obu grup nie wykazują znaczących różnic (tabela 8).

Tabela 7. Sposoby przekazywania wartości przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Przez rozmowę	104	91,2	111	91,7	215	91,5
Poprzez oglądanie za- bytków	21	18,4	21	17,4	42	17,9
Poprzez własny przykład i podawanie innych przykładów	59	51,8	69	57,0	128	54,5
Poprzez przekazywanie informacji	67	58,8	78	64,5	145	61,7

Źródło: Badania własne

Tabela 8. Okoliczności przekazywania wartości przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenci pochodzący z miasta N = 114		Studenci pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
W czasie spotkań rodzinnych	55	48,2	56	46,3	111	47,2
W czasie świąt	51	44,7	65	53,7	116	49,4
W trakcie uczenia się	46	40,4	53	43,8	99	42,1
Przy wykonywaniu obowiązków domowych	58	50,9	60	49,6	118	50,2
W trakcie spędzania czasu wolnego	54	47,4	54	44,6	108	46,0
Przy każdej okazji	51	44,7	59	48,8	110	46,8
W trakcie wspólnych rozmów	80	70,2	81	66,9	161	68,5

Źródło: Badania własne

Różne sytuacje i okoliczności mogą sprzyjać przekazywaniu wartości dzieciom. W grupie ogółu badanych najczęściej wartości były przekazywane w trakcie wspólnych rozmów (68,5%), w czasie wykonywania obowiązków domowych (50,2%) oraz w czasie świąt (49,4%).

Podkreślić należy, że rodzice wykorzystywali różne sytuacje i okoliczności do przekazywania wartości. Bardzo ważne jest to, że te wartości były przekazywane i że rodzice nie szukali jakichś szczególnych okazji do ich przekazywania lecz przekazywali wartości w nadarzających się sytuacjach, które tylko sprzyjały przekazywaniu wartości.

W grupie studentów z miasta częstotliwość przekazywania wartości to: często (43,9%), bardzo często (43%), jednakże 0,9 % badanych wskazało, że nigdy nie były przekazywane wartości.

Najwyższy odsetek wśród częstotliwości przekazywania wartości uzyskały wypowiedzi studentów ze wsi dotyczące: często (50,4%), bardzo często (38,8%) natomiast 0,8% badanych wypowiedziało się, że wartości nie były przekazywane w ich rodzinie.

Uzyskane wyniki wskazują na podobieństwo obu grup w zakresie wartości deklarowanych jako te, które były przekazywane przez ich rodziców badań z obu grup nie wykazują znaczących różnic (tabela 9).

Tabela 9. Częstotliwość przekazywania wartości przez rodziców

Odpowiedzi	Badani				Ogółem N = 235	
	Studenti pochodzący z miasta N = 114		Studenti pochodzący ze wsi N = 121			
	L	%	L	%	L	%
Bardzo często	49	43,0	47	38,8	96	40,9
Często	50	43,9	61	50,4	111	47,2
Czasami	14	12,3	12	9,9	26	11,1
Nigdy	1	0,9	1	0,8	2	0,9

Źródło: Badania własne

Częstotliwość przekazywania wartości była różna. W grupie ogółu badanych najczęściej wybierana odpowiedź to: często (47,2%).

Motywy przekazywania wartości przez rodziców są różne. Poniżej zamieszczono kilka przykładowych wypowiedzi.

Abym mogła być dobrym człowiekiem dla społeczeństwa i bliskich osób, abym umiała się odnaleźć w każdej życiowej sytuacji.

Ponieważ sami utożsamiali się z tymi wartościami i pragnęli przekazać je następnym pokoleniom, chcieli, aby ich dzieci prowadziły życie w oparciu o wartości, rozwijały się, wiodły szczęśliwe życie kierując się wartościami.

Abyśmy byli ludźmi, którzy potrafią odróżnić dobro od zła, by nasze życie nie było marną drogą bez celu.

Rodzice sami żyją tymi wartościami, są dla nich priorytetowe.

Zależało im na naszej przyszłości, edukacji, zdobyciu dobrej pracy.

Ponieważ chcieli wychować mnie na mądrą odpowiedzialną osobę, wrażliwą na piękno otaczającego świata oraz innych ludzi i ich potrzeby. Dzięki temu wiem czym kierować się w życiu.

Rodzice przekazując wartości kierowali się różnymi motywami. Najczęściej przekazywali wartości dzieciom, by one wyrosły na dobrych i mądrych ludzi, którzy w przyszłości podejmą różne odpowiedzialne role społeczne. Przejęte wartości od rodziców pomogą im w wielu różnych sytuacjach życiowych i będą stanowiły pewnego rodzaju „drogowskaz postępowania”, które zapewne zostaną przekazane ich dzieciom stanowiąc ciągłość kulturową i narodową.

Analiza wyników badań

Z przeprowadzonych badań wynika, że rodzice przekazywali swoim dzieciom różne wartości. Najczęściej przekazywanymi wartościami religijnymi we wszystkich grupach badanych była wiara w Boga, umiejętność przebaczenia i miłość Boga.

Wśród wartości uniwersalnych najczęściej wybieranymi w grupie ogółu badanych była wzajemna pomoc, dobro, prawda i wrażliwość na potrzeby innych. Wartości te miały nieco więcej wyborów w grupie badanych z miasta.

Najczęściej wybieranymi wartościami estetycznymi w grupie ogółu badanych było piękno tradycji, piękno przyrody i piękno otoczenia. Wymienione wartości były zdecydowanie częściej wybierane przez badanych ze wsi. Wystąpiły duże różnice między obiema badanymi grupami.

Najważniejsze i najczęściej wybierane wartości poznawcze dla ogółu badanych to wiedza, mądrość, poczucie własnej wartości oraz ambicja. Wartości te były częściej wybierane przez badanych ze wsi. Zaznaczyły się tu duże różnice pomiędzy badanymi ze wsi i z miasta.

Wartości moralne najczęściej wybierane przez ogół badanych dotyczą odpowiedzialności, uczciwości, a także szczerości. W uzyskanych wynikach badań wystąpiły duże różnice między badanymi z miasta i ze wsi.

Najważniejsze i najczęściej wybierane wartości społeczne w grupie ogółu badanych to rodzina, opiekuńczość i tolerancja. Najwięcej wyborów tych wartości dokonali badani ze wsi co spowodowało duże różnice między obu grupami badań.

Wartości witalne najczęściej wybierane w grupie ogółu badanych dotyczą dbałości o czystość i własne zdrowie. Między obu grupami badań wystąpiły niewielkie różnice.

Wśród wartości pragmatycznych w grupie ogółu badanych wybory najczęściej dotyczyły obowiązkowości, zaradności i gotowości pracy. Różnice między obu grupami badań są niewielkie.

Wartości prestiżowe najczęściej wybierane przez ogół badanych dotyczyły dostatecznego życia. Więcej wyborów dokonali badani z miasta.

Najczęściej wybieranymi wartościami hedonistycznymi w grupie ogółu badanych było szczęście, radość i zadowolenie. Między obu grupami badań wystąpiły niewielkie różnice.

W opinii ogółu badanych rodzice przekazywali najczęściej wartości poprzez rozmowę, przekazywanie informacji oraz własny przykład. Różnice między obu grupami badanych są niewielkie.

Najczęstsze okoliczności przekazywania wartości zdaniem ogółu badanych to czas wspólnych rozmów, wypełnianie obowiązków domowych oraz w czasie Świąt. W obu grupach badanych wystąpiły niewielkie różnice.

Motywy przekazywania wartości przez rodziców były różne. Rodzice przekazując wartości chcieli przygotować swoje dzieci do odpowiedzialnego podejmowania ról społecznych i zawodowych oraz szczęśliwego życia w oparciu o wartości.

Podsumowanie

Badani z obu środowisk udzielili podobnych odpowiedzi co do wartości religijnych, uniwersalnych, witalnych, pragmatycznych, prestiżowych i hedonistycznych. W zakresie tych wartości nie występują zdecydowane różnice, co może świadczyć o jednorodności hierarchii wartości przekazywanych przez polskie rodziny zarówno z miast, jak i ze wsi.

Podobny odsetek wypowiedzi badanych dotyczył również sposobu przekazywania wartości oraz okoliczności i częstotliwości przekazywania wartości. W tym zakresie wyniki badań nie wykazały znaczących różnic.

Znaczące różnice w wypowiedziach badanych dotyczyły wartości estetycznych, poznawczych, moralnych, społecznych i prestiżowych. W środowisku wiejskim wyższy odsetek wypowiedzi dotyczył wartości estetycznych, poznawczych, moralnych i społecznych, a w środowisku miejskim wartości prestiżowych (dostatnie życie).

Z przeprowadzonych badań wynika, że rodzina przechowuje wartości, które sama otrzymała od swoich przodków i w wielu przypadkach żyje zgodnie z tymi wartościami. Rodzina przekazuje wartości swoim dzieciom w różnych sytuacjach i z różną częstotliwością. Istotne jest to, że wartości są przekazywane dzieciom i dzieci są uczone życia zgodnie z wartościami, które otrzymały. Zapewne wartości te pomogą im w życiu dorosłym samodzielnie i świadomie podejmować różne decyzje i dokonywać różnych wyborów.

Wyniki wyborów dokonywanych przez badanych dotyczących wartości uniwersalnych wpisują się w model człowieka poznającego wartości humanistyczne jako wiodące dla jednostek i społeczeństw szeroko rozumianego współlistnienia, norm i reguł społecznych ogólnie przyjętych za wiodące i obowiązujące.

Dorośle dzieci przejmą w przyszłości ważne zadanie transmisji wartości i wzorów przekazywanych kolejnemu pokoleniu, zachowując ciągłość i uniwersalność wzorów konstytuujących ludzkość i wzory cywilizacyjne.

Bibliografia

- Bandura A., 1992, *Observational learning* [w:] *Encyclopedia of learning and memory*, L.R. Squire (red.), Macmillan, New York.
- Bandura A., 1992, *Observational learning* [w:] *Encyclopedia of learning and memory*, L.R. Squire (red.), Macmillan, New York.
- Blanco L., 2003, *Wartości w życiu rodziny*, Wydawnictwo Jedność, Kielce.
- Brzozowski P., 2007, *Wzorcową hierarchia wartości : polska, europejska czy uniwersalna? : psychologiczne badania empiryczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bulla B., 1987, *Spostrzeganie hierarchii wartości rodziców przez młodzież a jej własna hierarchia wartości* [w:] *Orientacja dzieci i młodzieży w sytuacjach społecznych*, M. Jon, (red.), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 76-97.
- Chałas K., 2006, *Wychowanie ku wartościom : elementy teorii i praktyki*, T. 1, *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Wyd. 2 popr., Wydawnictwo Jedność, Kielce.
- Chrobak S., 2001, *Wychowanie przez wartości*, „Gazeta Szkolna”, nr 3, s. 15.
- Denek K., 2000, *Wartości i cele edukacji szkolnej*, „Edukacja”, nr 3, dod. s. 4-13.
- Elżanowska H., 2012, *Międzypokoleniowa transmisja wartości w rodzinie*, „Studia z Psychologii w KUL”, Wyd. KUL, Lublin, tom 18, s. 97-114.
- Jasionek S., 2006, *Wychowanie moralne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum”, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków.
- Klimek L., 2001, *Dokąd zmierza młodzież? : cele i dążenia życiowe współczesnej młodzieży*, „Opieka Wychowanie Terapia”, nr 4, s. 5-8.
- Kowalewska J., 2001, *Budowanie systemu wartości w programie wychowania*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 7, s. 398-400.
- Łobocki M., 2002, *Wychowanie moralne w zarysie*, Impuls, Kraków.
- Łobocki M., 2004, *Teoria wychowania w zarysie*, Impuls, Kraków.
- Łopatkowa M., 2006, *Pedagogika serca w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa.
- Magda M., 2000, *Wrażliwość moralna a rozwój moralny człowieka*, „Wychowanie na co Dzień”, nr 1/2, s. 11-14.
- Maslow A.H., 1971, *New knowledge in human values*, Harper and Row, New York.
- Noga H., 2004, *Wzór osobowy jako nośnik wartości*, „Wychowawca”, nr 6, s. 11-12.
- Nowak D., 2001, *Młodzież wobec deklarowanych wartości*, „Wychowanie na co Dzień”, nr 7/8, s. 9-12.
- Olbrycht K., 2002, *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Wyd. 2., Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Ostrowska K., 2004, *Wartości w naszym życiu*, „Wychowawca”, nr 6, s. 5-7.
- Ostrowska K., 2007, *Wychowanie jako wprowadzenie w życie wartościowe*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 1, s. 18-26.
- Pietrzak M., 2007, *Wartości w ocenie młodzieży licealnej*, „Nowa Szkoła”, nr 1, s. 37-42.
- Rembowski J., 1979, *Rodzina w świetle psychologii*, WSiP, Warszawa.
- Reykowski J., 1977, *Osobowość jako centralny system regulacji i integracji czynności człowieka* [w:] *Psychologia*, T. Tomaszewski (red.), PWN, Warszawa, s. 762-825.

- Róg A., Orzechowska M., 2004, *Wychowanie do wartości*, „Edukacja i Dialog”, nr 5, s. 11–18.
- Talarczyk M., 2004, *Znaczenie wartości*, „Wychowawca”, nr 6, s. 8–10.
- Taraszkiewicz M., 1985, *Wartości i cele osobiste młodzieży*, „Psychologia Wychowawcza” nr 4, s. 363–375.
- Tomaszewski T., 1984, *Ślady i wzorce*, WSiP, Warszawa.
- Trojnieł S., 2006, *Autorytet w procesie wychowania*, „Lider”, nr 11, s. 18–20.
- Tyszką Z., 1986, *Społeczna przynależność rodziny a sytuacja rodzinna dziecka* [w:] *Rodzina i dziecko*, M. Ziemska (red.), PWN, Warszawa, s. 254–298.
- Wagner I., 2005, *Stalność czy zmienność autorytetów : pedagogiczno-społeczne studium funkcjonowania i degradacji autorytetu w zmieniającym się społeczeństwie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Wójcik L., 2006, *Autorytet i rozsądek*, „Wychowawca”, 2006, nr 10, s. 25.
- Wróblewska W., 2000, *Transformacja a wartości cenione przez młodzież*, „Nowa Szkoła”, nr 4, s. 45–47.
- Ziemska M., 1977, *Rodzina a osobowość*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Ziółkowski M., 1981, *Znaczenie – interakcja – rozumienie*, PWN, Warszawa.
- Żywczok A., 2006, *Poszanowanie godności człowieka – «klucz» pedagogicznego autorytetu*, „Chowanna”, T. 1, s. 70–84.